

TAZMİN

beyitteki alâkalı kısım kafiye lafzıyla ilgili ise kusur, başka bir lafzla ilgili ise daha küçük bir kusurdur (İbn Reşîk, I, 171). Şu örnekteki kusur birinci türdendir:

”وسعدنا سائلهم والرباب / وسائل هوازن عنا إذا ما
لقينا كيف تلوهوم / بواتر يعزين بيضاً وهاما“

(Biz soruyoruz Sa'd'a, Rebâb'a, sen de sor bizi Hevâzin'e: Savaş meydanında karşılaştığımızda miğferleri ve başları parçalayan keskin kılıçların tepelerine nasıl inip çıktığını). Ziyâeddin İbnü'l-Esîr bu tazmini kusur saymamaktadır (*el-Meşelû's-sâ'ir*, II, 342).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *el-Bedî'* (nşr. M. Abdülmün'im el-Hafâcî), Beyrut 1410/1990, s. 159-160; Bâkîlânî, *İ'câzû'l-Kur'ân* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 413; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1353/1934, I, 171; II, 80-88; Reşîdüddin Vatvât, *Hadâ'îku's-sihr fi deká'iki's-si'* (trc. İbrâhîm Emîn eş-Şevâribî), Kahire 1364/1945, s. 120; Fahrreddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-icâz fi dirâyetü'l-i'câz*, Kahire 1317, s. 34; Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *el-Meşelû's-sâ'ir* (nşr. Ahmed el-Havfî – Bedevî Tabâne), Kahire 1358/1939, II, 342; Abdülvâhid b. Abdülkerîm ez-Zemlekânî, *el-Tibyân* (nşr. Ahmed Matlûb – Hadîce el-Hadîsî), Bağdad 1382/1964, s. 172; İbn Ebû'l-İsba', *Bedî'u'l-Kur'ân* (nşr. Hifnî M. Şerefî), Kahire 1392/1972, s. 52-53; a.mlf., *Tahrîrû't-Taḥbîr* (nşr. Hifnî M. Şerefî), Kahire 1383, s. 140-142; Muzaffer b. Fazl el-Alevî, *Nazratü'l-igrîz fi nusreti'l-karîz* (nşr. Nuhâ Ârif Hasan), Dimaşk 1396/1976, s. 190; Hatîb el-Kazvîni, *el-İzâḥ* (nşr. M. Abdülmün'im el-Hafâcî), Kahire 1400/1980, s. 580-584; a.mlf., *et-Telḥîş fi 'ulûmi'l-belâga* (nşr. Abdurrahman el-Berkûki), Kahire 1350/1932, s. 422-424; Ebû Muhammed Kâsim es-Sicilmâsî, *el-Menze'u'l-bedî' fi tecnîsi'l-esâlibi'l-bedî'* (nşr. Allâl el-Gâzî), Rabat 1401/1980, s. 213; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fevâ'id*, Kahire 1327, s. 226; Teftâzânî, *el-Mutavvel*, İstanbul 1330, s. 471; Zerkeşî, *el-Burhân*, III, 338; Süyûtî, *Mu'terekü'l-akrân fi i'câzi'l-Kur'ân* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1369/1949, I, 398; a.mlf., *el-İtkân*, Kahire 1368, II, 40, 56, 90; İbn Ma'sûm, *Envârü'r-rebî' bi-envâ'i'l-bedî'* (nşr. Şâkir Hâdî Şükri), Necef 1388/1968, VI, 215; Besyûnî Abdülfettâh Besyûnî, *'İlmü'l-bedî'*, Kahire 1408/1987, s. 139-141.

İSMAİL DURMUŞ

□ TÜRK EDEBİYATI. Tazmin kelimesi eskiden nazım ve nesir için kullanılırken gazeteciliğin yayılmasından sonra tazmin nazma, iktibas nesre ait bir terim haline gelmiştir. Tazmin daha ziyade gazel ve kasidede uygulanır. Bazan tek beytin başına mısra ilâvesiyle birden fazla bent oluşturularak tazmin beytinin her bentte tekrarlandığı musammatlara da rastlanır. Tazminde alıntılanan şiir parçasının kime ait olduğunu söylemek bir kuraldır (Bihamdillâh zamânında be-kavl-i Sabri-i Şâkir / Giribân-ı felek mehcûr-ı dest-i âh-i şekvâdir-|Nefî|; Râsîh'in bu beytini tazmîn edip

kilk-i Nedîm / Nukl sundu içtiğim sahbâ-yı irfân üstüne / Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne / Urma zahm-ı sîneye peykân peykân üstüne-[Nedîm]). Çok bilinen bir mısra veya beytin iktibas edilmesi halinde şairin adının söylenmemesi kusur sayılmamaktadır (Rûm'da ona Sürûf gelemez mi karşı / İşte meydân-ı sühan gitmeyelim Şîrâz'e-[Sürûf]; Halep anda ise bunda bulunur endâze / İşte meydân-ı sühan gitmeyelim Şîrâz'e-[Fehîm-i Kadîm]). Bir şair diğer bir şairin mısralarından alıp onu kendi şiiri gibi gösterir yahut mazmununu değiştirerek kendi şiirine katarsa bu sirkat sayılır. Ancak halef selevin şiirini alıp daha güzel biçimde söylerse bu tazmin değil nazîre olur. Çünkü tazminde esas olan şiiri değiştirmeden ve şairini gizlemeden kullanmaktır. Yahya Kemal, Selîmî'nin (II. Selim), Nefî'nin, Recâzâde Mahmud Ekrem'in ve Abdülhak Hâmid'in mısralarını gazel, kıta ve şarkılarıyla tazmin etmiştir. Modern şiirde bir mısra veya beyti olduğu gibi tazmin etme yoluna gidilmiyorsa da bazı şairlerin eski şiirden ilhamla tazmini andıran alıntılar yaptığı görülür. Meselâ Behçet Necatigil'in, "İçimize kapandıkça gül / Bir gül açılmaz yüzün teg" dizelerinde Fuzûlî'nin ünlü "Su Kasidesi"ndeki, "Suya versin bâğban gülzârı zahmet çekmesin / Bir gül açılmaz yüzün teg verse bin gülzâra su" beytinden tazmin yoluyla yararlanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniyye*, İstanbul 1299, s. 179; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 262; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'ân Dili Arapça*, Konya 1969, s. 347; Tâhirülmevlevî, *Edebiyat Lügati*, İstanbul 1973, s. 150-151; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri-Belâgat*, Ankara 1980, s. 270; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 386; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul 2000, s. 251-252; "Tazmin", *TDEA*, VIII, 287-288.

İSKENDER PALA

TAZMİNAT

(bk. DAMÂN; ZARAR).

TEÂLÂ

(تعالي)

Allah'a nisbet edilen bir tâzim ifadesi.

Sözlükte "yükselmek, bir şeyin üstünde bulunmak, şeref ve kudret sahibi olmak" anlamındaki ulûv (alâ) kökünden türeyen ve fi'l-i mâzî olan teâlâ, daha ziyade Allah

lafzının ve Hak gibi ilâhî isimlerin geçtiği yerlerde tâzim amacıyla kullanılmakta olup "şan, şeref ve hükümrânlığı yüce olsun" mânasına gelir; bu bağlamda "kendi konumunun üstünde başka bir konumun bulunmaması" demektir. Karşıtı "aşağıda bulunmak" anlamındaki sūfūldür. Ulûv Allah'ın her yönüyle yüceliğinin anlaşılıp ifade edilmekten münezzehe olduğunu belirtir.

Teâlâ kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de tamamı Mekki olan sûrelerde on dört âyette geçmekte ve bunlarda Cenâb-ı Hak'ın kendisine karşı şîrk koşma, eş, evlât vb. vasıflar nisbet etme gibi şeylerden münezzehe bulunduğu ifade edilmektedir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "te'âlâ" md.). Bu âyetlerde teâlânın tâzimin yanı sıra tenzih de vurguladığı dikkat çekmektedir. Yedi âyette "sübhâne" ve teâlâ kelimeleri birlikte kullanılarak Cenâb-ı Hak her türlü acz ve noksanlıktan tenzih edilmektedir. En'âm sûresindeki âyette (6/100) müşriklerin Allah'a çocuk, ortak, acz ve noksanlık isnat ettikleri belirtildikten sonra O'nun bunlardan uzak olduğunu bildirmek üzere zikredilen "sübhânehü ve teâlâ" terkinin "maâzallah" (Allah'a sığınırım) anlamına geldiği kaydedilmektedir (Mâtürîdî, V, 162). Burada Cenâb-ı Hak'a mecazen yükseklik izâfe edildiği ve O'nun noksanlıklardan tenzihinin yüksekliğe benzetildiği kabul edilmektedir. Zira yere / aşağıya atılan kirlî şeylerin yüksekte olana bulaşması söz konusu değildir (İbn Âşûr, VII, 409). Diğer taraftan Allah'ı tenzihte sübhâne ile birlikte teâlânın da kullanılması bu ikisinin farklı anlamlar taşıdığı biçiminde yorumlanmıştır. Nitekim Fahrreddin er-Râzî'ye göre sübhâne ile kulların Allah'ı her türlü acz ve noksanlıktan tenzih ettiği belirtilirken teâlâ ile O'nun yüceliği anlatılmaktadır (*Mefâtiḥu'l-ğayb*, XIII, 117; krş. Ebû Hayyân, IV, 194).

Hadislerde teâlâ kelimesi genellikle tâzim, dua ve niyaz bağlamında geçmektedir. Namazda iftitah tekbirinden sonra okunan Sübhâneke'nin "ve teâlâ ceddüke" cümlesi (Müslim, "Şalât", 52; Tirmizî, "Mevâkîḥ", 65; Nesâî, "İftitâḥ", 18) "azametin yücedir" anlamına gelmektedir. Hz. Hasan'ın Resûlullah'tan rivayet ettiği, namazda okunması istenen bir duada da "teâleyte" (sen yücesin) sözü yer almaktadır (Ebû Dâvûd, "Şalât", 119, 120, "Vitr", 5; Nesâî, "İftitâḥ", 17). Gerek Kur'an'da geçen gerekse hadislerden verilen örneklerde bulunan teâlâ ifadesi, tâzim ve tenzih bildirmekle beraber Allah'ın isimlerinden sonra zikredildiği yaygın kullanılışından biçim olarak farklıdır; bununla birlikte bu şe-